

Straatartiesten met moeder

In 'El Olvido', de nieuwe documentaire van Heddy Honigmann, vertellen Peruaanse middenstanders hoe ze denken over de politieke machthebbers. Honigmann: „Als je goed kijkt zie je dat alles daar ten onder gaat.”

RAYMOND VAN DEN BOOGAARD

Het 'verlies van vertrouwen in de politiek' onder de bevolking is een veelgehoorde klacht in Nederland, vooral van politici. Wie zich daarover echt zorgen maakt, moet sloegslagen naar *El Olvido* (vergetelheid), de nieuwe film van Heddy Honigmann, die maandag op het Nederlandse Film Festival in Utrecht in première gaat. Want in Peru, daar is het pas echt erg.

El Olvido gaat, in eerste aanleg, over werknemers van bars en restaurants en kleine winkeliers in de Peruaanse hoofdstad Lima, die de machten van het land – om de hoek in het presidentieel paleis gezeteld – als klant hebben. En vooral over wat ze van die machten denken – niet in hun hoedanigheid als klant, want dan zeggen ze onveranderlijk dat het aardige, genereuze mensen zijn, maar als politiek.

De man van de Tassenkliniek, die lederwaren repareert, schiet vol wanneer Honigmann hem vraagt of hij ook goede herinneringen heeft aan de eerste ambtsperiode van de huidige president Alan García, 1985-1990. Toen werd Peru getroffen door een superinflatie waaraan enkele machtigen door speculatie veel geld hebben verdiend, maar die middenstanders als de man van de Tassenkliniek hun kapitaal heeft gekost.

Honigmann zwijgt, terwijl hij probeert opwellende tranen te bedwingen en doorgaat met het stukken van een portemonnee. Wanneer de filmmaaker na een tijdje vraagt, waarom hij bijna moest huilen, zegt de man dat het tranen van vreugde zijn, vreugde om hoe hij de ramp destijds heeft overleefd. Maar kapitaal om van zijn reparatiewerkplaats weer een winkel te maken waar ook tassen worden verkocht, heeft hij sindsdien niet meer weten te vergaren – de lege schappen om hem heen getuigen van het blijvend failliet van Peru's politiek-economisch systeem.

„Omringd door gruwel sta ik mijzelf alleen dit stille vers toe” – een regel van de vorig jaar overleden Peruaanse dichter José Watanabe – is het motto van *El Olvido*. Gruwelijk is de werkelijkheid van Lima zeker: de armoede, het gesappel, de kinderen die in leven blijven door acrobatische kunstjes te vertonen bij voor het spottlicht wachende auto's in de hoop dat iemand hun een dubbeltje zal toestoppen, de eindeloze krottenwijken die zich steeds verder voortplanten in de heuvels boven de stad.

Zoals in de meeste films van Honigmann – zelf uit Lima afkomstig en zeker sinds *Metal en melancholie* (1993) een van Nederlands belangrijkste documentairemakers – wordt de gruwel niet gereguleerd als gruwel gepresenteerd. De empathie van Honigmann met haar personages – liefde bijna – spat van het scherm, waardoor de film iets luchtigs en vrolijks krijgt en de boodschap extra hard aankomt. De kijker die aan het eind van de film twee kleine meisjes bij nacht voor de auto's hun kunstjes ziet vertonen,

heeft inmiddels ook hun moeder leren kennen en gemerkt dat zij de vrolijke moed erin houden, ofschoon hun oudere zusje, dat tussen de auto's soep verkocht, een paar maanden geleden is doodgereden. De kijker die dan nog de ogen droogslagen naar *El Olvido* (vergetelheid), de nieuwe film van Heddy Honigmann, die maandag op het Nederlandse Film Festival in Utrecht in première gaat. Want in Peru, daar is het pas echt erg.

„Een land dat zijn geschiedenis vergeet, is gedoemd die te herhalen”, zegt Honigmann ter verklaring van de titel van de film in haar sterfdatum flat. Die flat staat te koop; ze heeft het plan ergens een huisje met een tuin te kopen. Maar niet in Lima, dat ze in 1978 verliet om in Rome film te gaan studeren. „Ik ben na het draaien van *El Olvido* Lima op een vreemde manier gaan haten. Het stinkt er. Er zijn meer kluilen in de weg gekomen. Alles is grijs, 'grijs als de buik van een ezelt', zoals ze daar over Lima's hemel zeggen. Als je goed kijkt zie je overal dat alles ten onder gaat”.

Zelf dochter van de gegoede burgerij in Lima heeft Honigmann voor deze film kennis gemaakt met een kant van Lima, waarvan ze het bestaan niet bevroede. „Ik ben in buurten geweest, waar de huisjes van hout zijn en uit één kamer bestaan, waar de tafel en de stoelen aan de kant moeten om te kunnen slapen. Ik wist niet dat dat bestond – vroeger woonde de bediende van mijn moeder ook in een arme wijk, maar daar waren meer kamers en de muren waren van steen. Er steekt een element van liefde in mijn haat voor Lima. Ik heb met die mensen te doen. Ester Gould, de regieassistent, heeft me af en toe moeten afremmen in mijn betrokkenheid”.

Ze vertelt hoe ze met Henri, een eenzaam jongetje dat in de film aan de kost komt met schoenpoetsen, voor hem schoenen ging kopen: „Een gebeurtenis in die winkel, dat de verkoper voor hem, een armoedig jongetje, moest knielen.” En hoe ze vervolgens een tosti met kaas met hem is gaan eten. Of hoe ze een jas kocht voor een arm meisje in een krottenwijk, die haar moeder bij de volgende ontmoeting al weer bleek te hebben doorverkocht.

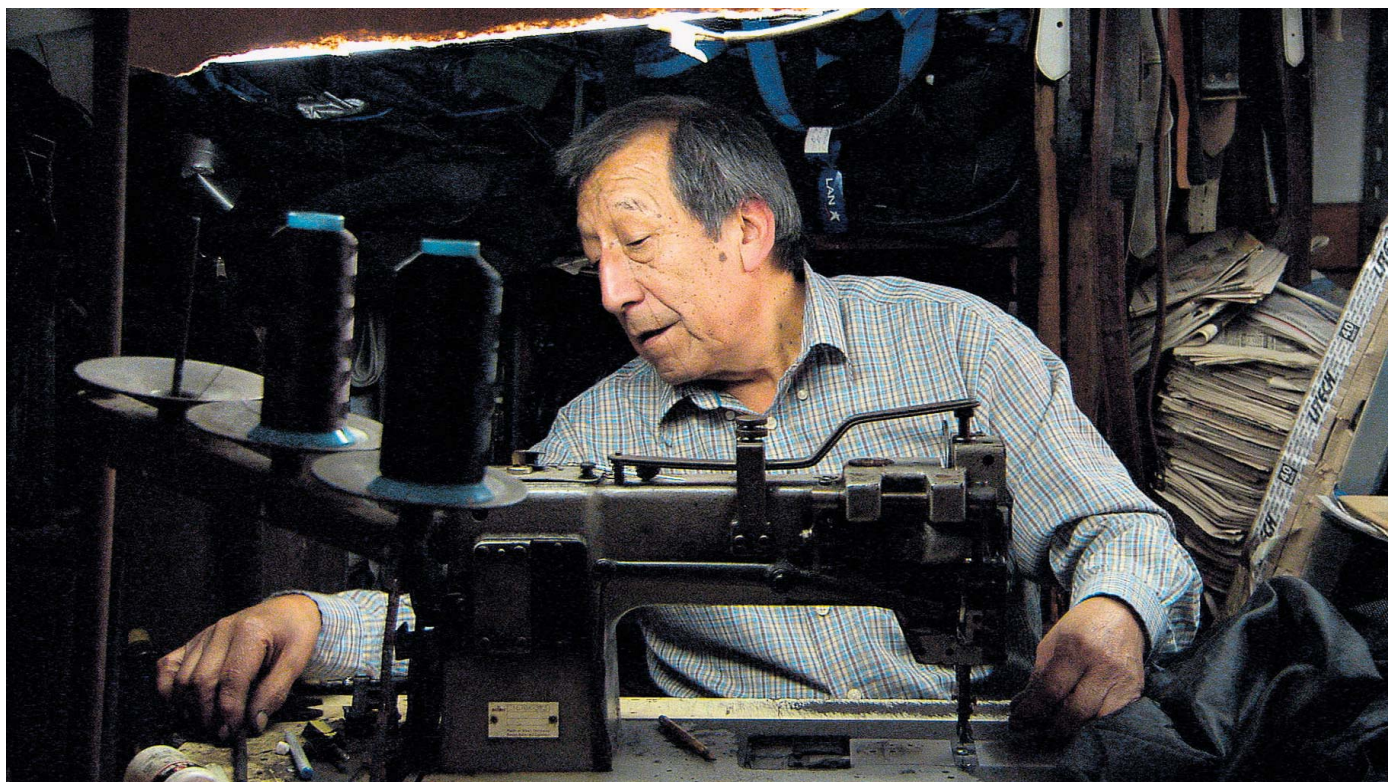
De film is vrij van zulk hulpbeton – de emotie van de filmmaaker komt alleen tot uiting, maar dan ook krachtig, in de ernst waarmee Honigmann de gesprekken voert. Met Henri bijvoorbeeld, die op geheel eigen wijze het thema vergeetde belichaamt. Heeft hij ergens goede herinneringen aan? Nee. Slechte dan? Ook niet. Droomt hij wel eens ergens van? Hij droomt niet. Een filmscène om niet snel te vergeten.

In politiek opzicht is de vergetelheid in Peru tweeledig: er is die schier oneindige stroom van presidenten, soms dictatoren, soms democratisch verkozen, die eenmaal aan de macht zichzelf hebben verrijkt, incapabel zijn gebleken, hun beloften aan de kiezer hebben gebroken, maar toch weer aan de macht komen, zoals nu García. Of zoals Alberto Fujimori, nu in de ge-

vangenis wegens moord. En er zijn de vele tienduizenden slachtoffers die vielen in de jarenlange smerige strijd tussen regeringen, doods- en alleerle guerrillabewegingen.

Honigmann had sinds *Metal en melancholie* in 1993 – die film toont bewoners van Lima die als taxichauffeur het hoofd boven water pogen te houden – eigenlijk niet meer gedacht over een film in haar geboorteland, tot ze in 2004 het boek *Muerte en el Pentágono* las, van journalist Ricardo Uceda. Het gaat over een natievogel, Jesús Sosa Saavedra, die wordt gerecruteerd voor de 'buitenwettelijke' liquidatie van vermeende tegenstanders van de regering in de jaren negentig, en daar als lid van de militaire inlichtingendienst heel succesvol in is, terwijl hij zelf maar ten dele begrijpt wat hem overkomt.

„Het viel me op eens op, dat het vroeger voldeed was om als kind langs de auto's te gaan om te bedelen. Maar de strijd is harder geworden – nu moet je iets bijzonders bieden om een paar centjes te verdienen.”

Meneer Gomes van de Tassenkliniek Foto's Cobos Productions

Bedelen voldoet niet meer

Het idee voor El Olvido kreeg Honigmann vorig jaar toen ze op bezoek in Lima met vrienden in het restaurant José Antonio at. „Ik raakte in gesprek met de ober die ik herkende van vroeger. 'U moet hier wel veel hebben meegeemaakt', vroeg ik, en hij vertelde over 1986, toen president generaal Velasco een nachtklok had ingesteld, omdat de politie staakte en de bewoners van de sloppenwijken naar beneden kwamen om te plunderen. Toen begreep ik dat ik een portret van de gruwel in Peru zou kunnen maken zonder massagraven te laten zien, of mensen die uit vuilniszakken eten. Door de obers, bartenders en kleine winkeliers hun verhaal te laten vertellen.”

De andere helft van de film, met de straatartiesten, ontstond eenmaal draaiend in Lima: „Het viel me op eens op, dat het vroeger voldeed was om als kind langs de auto's te gaan om te bedelen. Maar de strijd is harder geworden – nu moet je iets bijzonders bieden om een paar centjes te verdienen.”

Heddy Honigmann Foto Vincent Mentzel

De methode van het gesprek, en van de omweg om tot een onderwerp te raken, zou je misschien de methode-Honigmann kunnen noemen. In *Amor Natural* (1996) geven oudere Brazilianen commentaar op sensuele gedachten van Carlos Drummond de Andrade en ontstaat een film over seks. In *Ondergronds Orkest* (1997) spreekt Honigmann met muzikanten in de Parijse metro die uit vele windstreken komen, en ontstaat – onder andere – een film over ballingschap. In *Crazy* (1999) vraagt de filmmaaker aan een reeks Nederlanders die in dienst van de Verenigde Naties een oorlog hebben meegeemaakt om een stukje muziek te draaien dat hun aan hun meest dramatische oorlogservaring

herinnert, en vraagt vervolgens waarom die muziek hen zo aangrijpt. In haar voorlaatste film, *Forever* (2006), spreekt Honigmann met bezoekers van de Parijse begraafplaats Père Lachaise. Ze vraagt waarom ze juist naast dit graf staan – en op deze manier ontstaat een essay over dood, onsterfelijkheid en liefde.

Het zijn heel verschillende films, maar ze hebben de basis van een ontmoeting gemeen. „Je komt alleen maar toe je onderwerp via de persoon”, zegt ze. „Ik heb dat vaak gemist in Nederlandse documentaires, al gaat het de laatste jaren beter. Veelal overheerst toch de liefde voor het onderwerp. Dan worden vragen over een persoon afgevuurd, als stonden ze op een patiënte. Als iemand bij een lopende camera over de dood van zijn vader wil praten, dan moet je daarop doorgaan, ook al is je onderwerp de dollarkoers. Ik ben nu eenmaal nieuwsgierig naar mijn personages. Als klein meisje had ik al een grote belangstelling voor de medemens. Mijn eerste liefde was de zoon van de timmerman. Dat mocht natuurlijk niet van mijn vader, maar niet zonder, want anders ga je alles draaien.” Ze legt ook altijd aan de personages voor het draaien uit, waar ze mee bezig is. In de film over Bosnië – *Goede man, lieve zoon* (2001), met John Appel – komt een vrouw voor die tijdens het gesprek vooraf steeds maar moest huilen over het lot van haar man. „Toen heb ik haar gezegd: u moet straks als de camera loopt niet steeds zo huilen. Dan zappen de mensen weg, en we willen uw man juist tot leven wekken. U moet mooie dingen over hem vertellen.”

Maar de suggestie dat het meeste in haar films geënceneerd is, wekt haar verantwoordelijkheid. „Het zijn journalisten zonder veel ver-

stand, die dat hebben geschreven.” Een gesprek met Honigmann bewijst ook dat het anders zit. Urenlang kan ze vertellen over de gesprekken uit al haar films – hoe die verliepen, hoe het personage keek en wat hij deed en wat ze dacht en hoe ze mogelijkheden zag. De Ghances in *Ondergronds Orkest* die tijdens het tandenpoetsen de 'chambre de bonne' waar hij woonde, plots vergeleek met een cel. De Nederlandse militair in *Crazy*, die tijdens het koffietzetten opeens vertelde hoe hij, nadat hij in posttraumatische stress zijn huis in brand had gestoken, aanvankelijk in een gevangenis en niet in een psychiatrische inrichting was opgenomen. Of de man van de Tassenkliniek in Lima dus, langdurig strijdend tegen zijn tranen, tegenover de zwijgende filmmaaker: „Waarom zou je niet stil zijn en nadenken? Ik ga ook zeker niet schermen met mijn triestheid.”

Haar volgende project – een speelfilm gebaseerd op een roman van Vonne van der Meer, haar eerste sinds *Tot ziens* uit 1995 – brengt haar opnieuw naar Peru: hij gaat over een kinderloos Nederlands echtpaar dat in Peru een kind wil kopen, en dan door de Peruaanse kindermaffia wordt bedonderd. Maar er opnieuw gaan wonen? „Het enige wat me daartoe zou kunnen brengen, zou zijn dat ik het filmen opgef en in Lima een filmopleiding zou openen. Die was er niet toen ik uit Peru wtrok om ergens een filmopleiding te vinden, en die is er nog steeds niet. Ik zie dat wel voor me met gastdocenten uit het buitenland en 'el bazin': ik. En met het geld dat ik dan heb bouw ik een huis aan het strand – ik heb in Nederland ook wel eens overwogen om in Zandvoort te gaan wonen.” Maar voorhands heeft Lima, haar gehate geboortestad, toch maar mooi twee belangrijke films opleverd: *Metal en melancholie*, waarmee ze ooit doorbrak, en nu *El Olvido*. „Mijn mooiste film, vind ik. De meest vrije.”

El Olvido gaat maandag a.s. in Nederlandse première op het Nederlands Film Festival in Utrecht. Vanaf 23 oktober is de film in de bioscoop op tv.